

Azərbaycan Respublikasının
Medianın İnkişafı Agentliyi

Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

Azərbaycanın ərazisində çox qədim dövlətlər olub və dövlətlərin də hər biri tarixdə iz qoyub. Beləliklə, dövlətçiliyimizin tarixi daha dərin köklərə malikdir. Kökləri dərinliklərə, şanlı keçmişə bağlı olan Azərbaycan çox qədim tarixi-mədəni irsə, dəyərlərə malikdir ki, burada həm şifahi ədəbiyyatdan, həm özündə qəhrəmanlığı, hünəri əks etdirən əski idman oyunlarından, daha çeşidli dəyərlərdən danışa bilərik.

Bunlar hamısı isə xalqımızın adət-ənənələrinin, mədəniyyətinin bir parçasıdır, tarixi irsidir. Əlbəttə, zaman-zaman maddi və qeyri-maddi irsimizin dünyada təbliği, tanınması istiqamətində böyük işlər görülüb və irs nümunələrimiz müxtəlif nominasiyalar üzrə UNESCO-nun Ümumdünya İrs Siyahısına daxil edilib. Təbii ki, bu amillər də mədəniyyətimizin beynəlxalq aləmdə tanınmasında, təbliğində mühüm rol oynayıb. Azərbaycan və UNESCO arasında uzun illik əməkdaşlığın nəticəsi olaraq Azərbaycan irsinin nümunələri bu təsisata daxil edilib. Qeyd edilir ki, tarixdə ilk dəfə 4 nominasiyamız eyni ildə UNESCO siyahısına daxil edilib.

Məlumat üçün bildirək ki, Mərkəşin paytaxtı Rəbbatda keçirilən UNESCO-nun Qeyri-maddi mədəni irsin qorunması üzrə Komitəsinin 17-ci sessiyasında "Pəhləvanlıq mədəniyyəti: ənənəvi zorxana oyunları, idman növləri və güləş" milli faylımızın Repräsentativ Siyahıya daxil olub. Həmin gün eyni zamanda, çoxmillətli 3 nominasiyamız - Türkiyə ilə birgə Çay mədəniyyətimiz, 7 ölkə olaraq təqdim etdiyimiz İpəkçilik və Baramaçılıq və Molla Nəsrəddin lətifələri şifahi ənənəsi də UNESCO Siyahısına daxil oldu. Rəsmi məlumata görə, bununla Azərbaycan 2003-cü il Konvensiyası üzrə Repräsentativ Siyahıda 19 elementi ilə lider ölkələr arasındadır.

Pəhləvanlıq mədəniyyəti Azərbaycanın tarixi irsidir...

Azərbaycanda pəhləvanlıq mədəniyyətinin tarixi çox qədimdir. Bu bizim adət-ənənələrimizlə sıx bağlıdır. Bəlkə də çoxlarımız toylarda, el şənliklərində güləş tutan pəhləvanları, zorxana qəhrəmanlarının oyunlarını görmüsünüz. Bu bir tarixi irsidir ki, bunun yaşadılması vacibdir.

Xalqımızın tarixində, idman həyatında mühüm rol oynayan pəhlivanlarımız bütün dünyada adla tanınıblar. Bir sıra tədqiqatçılara görə, pəhlivanlıq dünyaya Azərbaycan coğrafiyasından yayılıb, Azərbaycanın cənubundan və şimalından olan pəhlivanlar bu gün də xatırlanırlar. Pəhlivanlıq mədə-

niyyəti Azərbaycanın tarixi irsidir.

Tarixə nəzər salanda mənbələrdən öyrənirik ki, Azərbaycanın çox görkəmli oğulları bu sahədə tarix yaradıblar. Bu baxımdan, XVIII əsrin sonlarında Çin, Hindistan, İran və Mısırda şöhrət tapmış maşağalı Hüseynqulu Hacı Mürsəloğlu, onun yetirməsi, vaxtilə "altıaylıq pəhləvan" adı ilə məşhur olan Əbdüluhi Axundov, yenilməz meydan pəhləvanı abşeronlu Hüseynqulu Mirzə Həşim oğlu, göyçaylı Çingiz pəhləvan, balaxanlı Sap Pənci, bakılı Şobı oğlu Abdulla, Əhmədli Məmməd, Atababa bu dövrdə zorxana üzrə xüsusi hörmət qazanmış pəhləvanlar olublar.

O da qeyd edilir ki, Qarabağda, Şuşada pəhlivanlıq məktəbi vardı. Məktəbin xercini Cəfərqulu xan Nəva çəkirdi. Pəhləvan Nabat, Pəhlivan Seyid Həsən çox məşhur idi.

Qeyd edilir ki, XIX əsrin sonları, XX əsrdə Azərbaycanda Sali Süleyman və Rəşid Yusifov kimi məşhur pəhləvanlar el hörməti qazanıblar. Muxtar Dadaşov və Salar Aslanovun "Azərbaycan pəhləvanları" kitabında Sali Süleymanın pəhləvanlığı haqqında bunları oxuyuruq: "Məşhur pəhləvan İvan Poddubninin rəhbərliyi ilə beynəlxalq yarışlara hazırlaşan Sali Süleyman tezliklə misilsiz atletik bədən quruluşu, fenomenal gücü və güləş texnikası ilə idman həvəskarlarını valeh etmişdi. Avropanın sirk meydanlarında-London, Paris, Praqa, Roma və başqalarında dünyanın bir çox tanınmış güləşçilərini məğlub edən Sali Süleyman "çempionların qənimti" kimi şöhrət tapmışdı. O, öz məşqçisi İvan Poddubni ilə birlikdə Vaşinqtonda və Çikaqoda keçirilmiş beynəlxalq turnirlərdə də müvəffəqiyyətlə çıxış etmişdi". Sali Süleyman həmçinin Bakıda, Tiflisdə, İrəvanda, Gəncədə, Dərbənddə, Qroznıda, Mahaçqalada, Moskvada və başqa şəhərlərdə özünəməxsus çıxışları ilə tamaşaçıları heyran qoymuşdu. Dünyada məşhur olan Rəşid Yusifov yenilməz pəhləvanlar Eldar Göyçaylının, Məmməd Hüseynovun, Əşrəf Sultanovun, Sabir Məmmədovun, İsgəndər Hacıyevin, Qiyas Nuriyevin, Məmməd Abdullayevin ustası olub.

Professor Mürsəl Həkimov

Azərbaycanın milli adət-ənənələr sistemindən daha bir element YUNESKO müstəvisində...

bənzərsiz bəhədirlərin hünər yolunu davam etdirən yeni pəhləvanlar nəslə barədə danışdı: "Qazax bölgələrindən Sabir Qazaxlı, Laylabaşoğlu, Qənber Salahlı, Tovuzlu Məmməd Muradov, Qəbələli Əbdürrəhman Atakişiyev, Köçəri Beyləqanlı, Göyçaylı Rəsim Məmmədov, Qaçay Hüseynov və oğulları Təvəkkül, Allahverdi, Şəkili Gəray Löymanov, Famil Löymanov və başqalarının adı həmişə el arasında məşhur olub." Mürsəl Həkimov "Həkimilər" soyundan olan pəhləvan Müsəllim Həkimlinin igidliyindən, soyunun pəhləvanlığından da danışdı: "Müsəllimin əsil-nəcəbətində babalarından Rüstəm Zal, Mehdi Bayramoğlu, Şaqqulu oğlu Məmməd kimi el pəhləvanları Qazax, Borçalı bölgələrində məşhur olublar.

XIX əsrdə yaşamış Rüstəm Zal Zaqatalaya səfər edərkən yolda qəfildən pələnglə rastlaşıb, onu cəhəngini ayıraraq öldürüb. O, həmişə el toylarında sərrast gülləsinə görə nəmər alıb. Mehdi Bayramoğlu isə Gəncəbasarda ən sərrast güləşən el pəhləvanı olub. Mehdi pəhləvan ölənədək meydana məğlubiyət nə olduğunu bilməyib". Azərbaycan ruhu yenilməzdir, məğlub edilməzdir. Çox zaman fitrətimizin dərinliklərə çəkilməsinə göz yumur, imkanlarımızı səfərbər etməyə girişmirik. Unuduruq ki, olanları nəinki qorumaq, hətta artırmaq hava-sü qəder gərəklidir. Əks təqdirdə milli müəyyənləşməyimizdən, xalqı keyfiyyətlərimizdən uzaq düşürük. Təkcə "Dədə Qorqud dastanları"nda pəhləvanlığın kifayət qədər daşıyıcılarına rast gəlmək mümkündür.

Bütün bunlar yazılı materialardan əldə etdiyimiz məlumatlardır və hesab edirik ki, pəhlivanlıq tariximizi öyrənmək istəyən hər bir şəxs üçün mə-

raqlıdır.

"Molla Nəsrəddin" lətifələrinin şifahi ənənəsi UNESCO-nun Qeyri-maddi mədəni irsinin repräsentativ siyahısında...

Müdrüklər müdriki Molla Nəsrəddin irsi isə az qala bütün Şərqi, türk dünyasının ayrılmaz parçasıdır. Çox geniş bir coğrafiyada, o cümlədən Azərbaycanda, Çində, Özbəkistanda, Qazaxıstanda, Qırğızıstanda, Türkmənistanda, Hindistanda, həmçinin Anadoluda, Balkan yarımadasında, Yaxın Şərqdə, Şimali Afrikada söylənilən, nəsilədən nəslə, atadan nəvəyə miras olaraq ötürülən Molla Nəsrəddin lətifələrini bütün dünya sevir. "Molla Nəsrəddin" lətifələrinin şifahi ənənəsi UNESCO-nun Qeyri-maddi mədəni irsinin repräsentativ siyahısına daxil edilməsi də ağız ədəbiyyatımızda önəmli yeri olan "Molla Nəsrəddin" lətifələrinin mədəni irsimizin bir örnəyi kimi təbliğatında mühüm rol oynayacaq. Bilirik ki, Molla Nəsrəddin müxtəlif türk ellərində fərqli adlarla məşhurdur. Türkiyədə hələ qədim dövrlərdən başlayaraq elm və maarif adamına hörmət əlaməti olaraq ona "Xoca" deyərək müraciət etdirdilər. Bu ənənə indi də qalmaqdadır. 1935-ci ildən bütün titul və dərəcələr - bəy, əfəndi, paşa, xoca, ağa və s. ləğv edildi...

Molla Nəsrəddin Azərbaycanda "molla" ləqəbi ilə məşhurdur.

Məlumatlara görə, Molla Nəsrəddin və ya Xoca Nəsrəddin Rum sultanlığı dövründə Xorto və Ağşəhər yaxınlıklarında yaşamış əfsanəvi şəxsdir.

Əsasən hazırcaıvablıq və yumor anlayışlarının ağıllı bir şəxs olaraq əks etdirildiyi hekayələrlə tanınan Xoca Nəsrəddinin həqiqətən yaşayıb-yaşama-

madığına, yaşasa da həqiqi şəxsiyyətinin kim olduğuna dair müzakirələrin olması ilə yanaşı həqiqi bir tarixi şəxsiyyət olduğuna dair bəzi mənbələr mövcuddur. Bu mənbələrdən əldə edilən məlumatlara əsasən 1208-ci ildə Xorto kəndində anadan olmuş Xoca Nəsrəddin burada əsas təhsilini aldıqdan sonra Sivrihisar mədrəsəsində biliklər mənimsəmiş, atasının ölümündən sonra öz kəndinə geri dönərək, burada kənd şeyxülislamı vəzifəsinə təyin olunmuşdur. Bir müddət sonra Xoca Nəsrəddin dövrün sufi düşüncə mərkəzlərindən olan Ağşəhərə gəlmiş, Mahmud-i Heyraninin dərvişi olaraq Mövləvilik, Yəsəvilik və ya Rifailik təriqətlərinə mənsub olmuşdur. Ağşəhərdə mülki vəzifələri üzərinə götürən və eyni zamanda Ağşəhər yaxınlıklarında ərazilərdə də qısa müddətli yaşadığı düşünülən Xoca Nəsrəddinin 1284-cü ildə Ağşəhərdə vəfat etmiş, hazırkı Nəsrəddin Xoca türbəsinə dəfn edilmişdir. Deyilənlər, hekayələr ətrafında inkişaf edən əfsanəvi şəxsiyyət Xoca Nəsrəddinin ölümü ilə eyni əsr ərzində ortaya çıxmış Nəsrəddin Xoca adının həsr edildiyi abidələr əsrlərlə onlarla ifadə edilən rəqəmlərdən minlərlə qədər yüksəlmişdir. Əsasən hazırcaıvab bir şəxs olaraq əks etdirildiyi hekayələrlə yanaşı eləcə də Nəsrəddin Xocanın menasız sözlər söyləyən ağıldan kəm biri olaraq təqdim edildiyi özündə fərqli şəxsiyyət xüsusiyyətlərini saxlayan hekayələrdə mövcuddur. Bu gün Azərbaycan, Tacikistan, Türkiyə, Türkmənistan, Özbəkistan və Qazaxıstan tərəfindən UNESCO-ya rəqim edilən və qəbul olunan bir irsə bütün Şərqi və türk dünyası qayğı göstərir.

Azərbaycanın təşəbbüsü ilə irəli sürülən və UNESCO-nun Qeyri-maddi mədəni irsinin repräsentativ siyahısına daxil edilən pəhləvanlıq, ənənəvi zorxana oyunları və idman növləri, yəni bu mədəni irs idmançılar tərəfindən nəsilədən-nəslə ötürülən ənənəvi fiziki məşqlərin müxtəlifliyinə aiddir. Eyni zamanda da UNESCO-nun Qeyri-maddi mədəni irsinin repräsentativ siyahısına daxil edilən "Molla Nəsrəddin" lətifələrinin şifahi ənənəsi xalqımızın mədəniyyətinin bir parçasıdır. Bu gün beynəlxalq aləmdə Azərbaycan mədəniyyətinin, tarixinin təbliği üçün bu böyük əhəmiyyət daşıyır.

İradə SARIYEVA

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyilə çap olunur.